

GÜVENLİK AMAÇLI GÖZETİM ARACI OLARAK TÜRKİYE'DE MOBESE VE ELEŞTİRİLER

Ufuk TAŞCI¹

ÖZ

Kent Güvenlik Yönetim Sistemi (KGYS) olarak bilinen Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE), yeni bir güvenlik uygulaması olarak emniyet birimlerinin güvenlik sisteminde 2001 yılından bu yana kullanılmaktadır. Her ilde kurulumu tamamlanmıştır. Kamusal alanlardaki önemli noktalara, cadde, sokak, kavşaklara ve halkın yoğun geçiş yaptığı yerlere yerleştirilmektedir. Suçun önlenmesi ve aydınlatılması için kullanılmakta ayrıca, trafiğin denetiminde de kullanılmaktadır. 2008 yılından itibaren hükümetin destek verdiği, önemli bir güvenlik politikası haline gelmiştir.

Bu güvenlik politikasının suçla mücadelede önemli faydalarının olduğu söylenebilir. Fakat yasal alt yapısının bulunmaması, kişi haklarına ve özgürlüklerine müdahale etme risklerini barındırması, etkinliği konusunda yeterli bilimsel çalışmaların yapılmaması, sistemin işleyişi konusunda polisin tek otorite olması eleştirilen konular arasında yer almaktadır. Araştırmada, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (EGM) MOBESE politikası ve sisteme getirilen eleştiriler farklı boyutlarıyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: MOBESE, Gözetim, Kamera, Polis.

MOBESE IN TURKEY AND CRITIQUES AS A SURVEILLANCE TOOL FOR SECURITY

ABSTRACT

City Security Management System (CSMS) known as Mobile Electronic System Integration (MOBESI) has been used as a new security application in the security units since 2001. It has been established for every province. It is placed in some area that is important in public places, mainstreet, street, intersections and where people passing intensely. As a priority, it is aimed to use for preventing and lighting crime but also used for controlling traffic. It has been become important security policy that government has supported since 2008.

It can be said that the new security policy has important benefits in the fight against crime. But there are some critique on it that has no legal procedures for, some risks to intervene rights and freedoms, the lack of

¹ Dr, Öğretim Görevlisi, 3. Sınıf Emniyet Müdürü, Elmadağ Polis Meslek Eğitim Merkezi Müdürlüğü, ufuuktasci@gmail.com.

sufficient scientific studies on the functioning of the system and police that is one authority on the system. In this study, MOBESI policy of General Directorate of Security (GDS) and critique on it in different sizes have searched.

Key Words: MOBESI, Surveillance, Camera, Police.

1. GİRİŞ

MOBESE, gelişmiş ülkelerde uzun yıllardır kullanılan, güvenliği sağlama amaçlı kameralı bir gözetleme sistemidir. Türkiye’de kameraların güvenlik alanında kullanılmasının düşüncesi bile yokken, İngiltere’de 1990 yılında bir milyon kameranın kamusal alanlarda kurulmuş olduğu ve her hafta 500 adet kameranın bu sayıya eklendiği ifade edilmektedir (Goold, 2015: 191-193). Şu anda İngiltere MOBESE kameralarının kurulmasında dünya devletleri arasında en büyük yatırımı yapan ülke durumundadır ve yasal uygulamasıyla önemli bir örnek teşkil etmektedir (Squires, 2010).

Temel işlevi; suçla mücadele ve suçu önleme, suçluyu yakalama amacıyla delil olacak imkânları sağlama ve halkın kendini güvende hissetme duygusunun arttırılmasıdır (Çapar, 2010: 89). MOBESE’nin suçla mücadelede gerekli olduğu, kişilerin kendini güvende hissettikleri ve yaygınlaştırılması gerektiği, kentleri yaşanabilir yerler kılma yönünde faydaları olduğu konusunda veriler mevcuttur. Bazı küçük çekinceleri olanların dışında, büyük bir oran MOBESE’yi yararlı ve gerekli bir sistem olarak kabul etmektedir (Koyun ve Öztürk, 2015). Ancak MOBESE’nin; özgürlükleri kısıtladığı, toplumu denetlemeye yönelik bir uygulama olduğu, güvenlik adı altında tüm toplumun gözetlendiği, iktidara hizmet ederek; denetimsiz, paranoyak bir toplumun oluşmasına katkı sağlayan uygulama gibi görüldüğünü söylemek mümkündür (Tümurtürkan, 2010; Sucu, 2011: 131; Günaydın, 2014).

EGM’nin 2001 yılından itibaren kullanmaya başladığı MOBESE’nin hala hukuki dayanağı ve işletme ölçütlerini gösteren yasal bir belge bulunmamaktadır. Günümüze kadar teknolojik yönden oldukça gelişme göstermiş, tüm illerde ve ilçelerin büyük bir kısmında kurulumu tamamlanmıştır. Yakın bir gelecekte kurulmayan ilçe neredeyse kalmayacak gibi gözükmektedir. Özellikle suçluların yöntemlerinin, suç anının, suçun işlenme şekillerinin tüm ayrıntılarıyla görüntülenmesi ve böylece suçun gizeminin vatandaşlarca görülmesi, trafik kazalarının, sosyal yaşamda meydana gelen bazı doğa olaylarının an be an görüntülenmesi ve ilgi çekici,

eğitici olanların kamuoyuyla paylaşılması nedeniyle toplumda ve medyada genel bir kabul gördüğü, ilgiyle takip edildiği söylenebilir².

Polisin yanında belediyelerin de kendi kamera sistemlerini kurduğu, kamu kurumlarının kendi binaları içerisinde MOBESE benzeri ancak küçük çaplı sistemlere sahip olduğu, kamera sistemi bulunmayan alışveriş merkezi, mağazanın yok denecek kadar az olduğu, bazı internet sitelerinin dahi çevrimiçi izlenebilme imkânı sağlayan MOBESE türü sistemleri kurabildiği görülmektedir. Bu nedenle kamusal alanlarda izlenmeden yaşamak, gezmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir denilebilir. Ancak araştırmada sadece polisin kullandığı güvenlik amaçlı gözetleme aracı olan MOBESE sistemi üzerinde yoğunlaşılacaktır. EGM’nin 2014 yılı itibariyle resmi yayınlarında MOBESE yerine KGYS’yi kullandığı görülmektedir (EGM, 2015: 12). Ancak çalışmada toplumda yaygın kullanımı ve bilinen ismi nedeniyle MOBESE kullanılacaktır.

2. TOPLUMSAL GÖZETİM, İKTİDAR ve GÖZETLEME ARAÇLARI

Gözetimin sadece bu döneme ait olan bir konu olarak görülmediği, eski çağlardan bu yana gözetlemenin farklı amaçlarla günümüzdeki kadar ayrıntılı ve teknik olmasa da yapıldığı ifade edilmektedir (Bauman, 1996: 51-53; Ak, 2015: 382). En esaslı gözetim faaliyetleri ise modernizmin erken dönemlerinde başlamıştır. Bu dönemde şehirlere doğru yoğun nüfus göçleri meydana gelmiştir. Birbirini tanıyan toplumsal yaşam biçiminden farklı olarak tanınırlık azalmaya başlamış, aylak, başıboş kişiler olarak adlandırılan grupların arttığı kent yaşamı ortaya çıkmıştır. Böylece; hapisane, düşkün evleri vb. gözetleme ve denetim mekanizmaları oluşmuştur (Karakehya, 2009: 325-330).

Bauman (1996: 51-58); şehir hayatının yeni yaşayanları olarak efendisiz insanları meydana getirdiğini, herhangi bir yere

² Google’da, MOBESE yaparak yapılan araştırmada; MOBESE’nin kuruluşuyla ilgili kurum haberleri, basında yer alan kaza ve suç görüntüleri gibi konuları içeren toplam 814.000 sonuca ulaşılmaktadır. Bu oran MOBESE konusunda var olan ilgiyi, çıkan haberlerin oranını da basının gösterdiği yoğun ilgiyi göstermektedir. İlginç olan; www.canlimobeseizle.com, www.istanbulizle.com/canli.mobese, <http://www.istanbulmobese.com/>, www.ecanlitvizle.com/mobese-kameraları, www.canlimobesekameraizle.com gibi polise ve bir kuruma bağlı olmadığı izlenimi veren bazı internet sitelerinin, canlı ve çevrimiçi olarak yayın yaptığı ve Türkiye genelinde birçok ilin bazı bölgelerinin izlenebildiğinin görülebilmesidir (google.com, 2016). Yani vatandaşlarda artık kendi MOBESE sistemlerini kullanabilmekte, halka ücretsiz görüntü izletebilmektedir. Bu aynı zamanda gözetlemenin kontrolsüzleştiğini, denetim altına alınması gerektiğini göstermektedir.

bağlı olmayan, inatla yabancı kalan, kaygısız bu yeni kesimin oluşması karşısında cemaat olarak adlandırdığı geleneksel toplumun, güvenliği sağlama konusunda güçsüz ve yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bu nedenle, yeni denetim ve gözetim faaliyetlerinin, denetim ve disiplin edici özelliklerini içerisinde barındıran şekilde özenle ele alınmasını, tasarlanmasını, nitelikli gözetim tekniklerinin geliştirilmesini ve devlet tarafından yapılmasının kararlaştırıldığını ifade etmektedir. Devlet'in denetimi altında bulunan gözetim tekniklerine; hapisaneler, düşkün evleri, darülacezeler, hastaneler, akıl hastaneleri örnek olarak verilmektedir.

Modern toplumda insanlık tarihinde hiç olmayan bir şekilde gözetlenmektedir. Modern ve gelişmiş gözetimle; sosyal hayata müdahale edilmekte, vatandaşın davranışı ve değerleri, terbiye kriterleri çerçevesinde biçimlendirilebilmekte, itaate ve boyun eğmeye zorlanmakta, tüm yaşam tarzları denetim altına alınabilmekte, istenen kalıba uydurulmakta, düzenli hale getirilebilmekte ve bu süreç zamanla doğallaşmaktadır. Davranışlar alışkanlık haline gelince, ikna etme çabası gereksiz hale gelmekte, ilk başta belirgin olan izleme sonraları gizil ve simgesel hale bürünerek daha az başvurulan konuma gelmektedir. Böylece toplumsal tek tipleşme kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu sonuç bireysel farklılıkların silindiği, nitel olarak değil nicel olarak ölçülebilen tek biçimli ve aynı evrensel davranışa neden olabilmektedir (Bauman 1996: 59-61; Karakehya, 2009: 334; Tataroğlu, 2009: 113; Toktaş vd., 2012: 28; Ak, 2015: 383; Tümtürkan, 2010: 17).

Gözetleme faaliyetlerinin günümüzdeki farkı, gözetlenenlerin gözetlendiklerinin farkında olması, verilerinin kaydedildiğini bilmesi ve rıza göstermesidir (Karakehya, 2009: 334; Sucu, 2011: 127; Toktaş vd., 2012). Doğrudan gözetim ve denetim olarak kabul edilmeyen; kamu kurumlarında yapılan tüm işlemlerin arşivlenmesi, özel yaşamda gerçekleştirilen alışveriş kayıtları gibi tüm kayıtlar ve benzeri tüm işlemler kişilerin kendi istekleri doğrultusunda, çoğu da mecburi olarak gerçekleştirilen işlemlerden oluşmakta, kişilerin rıza göstermesi bir nevi mecburi kılınmaktadır. Aksi halde kişi için gerekli olan işlemlerin başlaması ve ilerlemesi imkânsız olmaktadır. Böylece rıza aslında zımni bir zorunluluk haline gelmektedir.

Doğrudan gözetim olarak kabul edilen ve sokaklarda yapılan bir gözetim türü olan (Günaydın, 2014: 28), MOBESE kameralarının nerelerde bulunduğu genellikle bilinmektedir. Eskişehir örneğinde araştırmaya katılanların %74'ü MOBESE'nin varlığından, %54'ü ilde ne kadar süreyle kullanıldığından, %46'sı nerelerde kurulu

olduğundan haberdardır. Hatta katılımcıların %98’i kameraların görünür yerde olması halinde caydırıcılık yönünün artacağına, trafik ihlallerinin ve hırsızlık vakalarının, kapkaç, gasp vb. olumsuz sapma olaylarının azalacağına inanmaktadır (Koyun ve Öztürk, 2015: 27-34). Bu haliyle MOBESE, belirlenen güvenlik politikasının amacına ulaşılması yönünde, halkın ve toplumun kabul ettiği/ettirildiği, gerekli gördüğü ve vazgeçilmesini istemeyeceği bir sistem olarak kabul edilebilir.

Toplumsal gözetimin en totaliter olan şeklini anlatan George ORWELL’in 1984 romanı ve bu romanın önemli bir kahramanı olan gözetleyen büyük birader birçok kaynakta örnek verilmek suretiyle haklı bir övgüyü hak etmektedir (Sucu, 2011; Karakehya, 2009; Ak, 2015; Günaydın, 2014). Ayrıca Panoptikan kavramı, tüm gözetleme araçlarının tehlikelerinden bahsedilirken kullanılmakta, gözetim araçları kavramın içeriğine ve amacına hizmet eden araçlar olarak kabul edilmektedir (Tümurtürkan, 2010; Tataroğlu, 2009). Birçok düşünürün –Örn; Bauman, Facoult- panoptikani bir metafor olarak kullanarak modern toplumlarda gözetim olgusunun toplumdaki yeri ve etkilerini tartıştığı ifade edilmektedir (Toktaş vd., 2012: 27).

Bu eleştirilere rağmen devletin gözetleme faaliyetleri; modernizmin gerekli bir takım nimetlerinden faydalanılması, toplumsal hayatın düzenlenmesi ve suçla etkin mücadelenin sağlanabilmesi için günümüz toplumlarınca zorunluluk olarak kabul edilmekte; ancak devletin bu faaliyetlerinin belirli bir noktada hukuken sınırlandırılması gereken faaliyetleri olarak görülmektedir (Karakehya, 2009: 351; Eralp, 2006: 41; Cerrah, 2002: 140-142; Günaydın, 2014: 68-233).

Teknolojik gelişmelerin her birinin birer gözetleme ve izleme aracı olarak görmek mümkünken, bu araçları kullanan güvenlik kurumları veya diğer kamu kurumları ya da GSM şirketleri gibi özel şirketlerde gözleme ve izleme kapasitesine sahip kurumlar olarak kabul edilmektedir (Cerrah, 2002: 138). Vatandaşlara kimlik numarası verilmesi, banka hesaplarının denetimi, otel kayıtlarının tutulması, e-maillerinin izlenmesi, sosyal medya mesajlarının denetlenmesi, telefon kayıtlarının tutulması, sinyallerinin tespiti, kişilerin suç işlemese dahi parmak izlerinin alınması ve depolanması (Karakehya, 2009: 343-344), kredi kartı alışverişlerinin izlenmesi, kişilerin nerelere gittiğinin, hangi ürünleri tercih ettiğinin belirlenmesi için kişisel bilgilere ulaşılması ve kullanılması (Sucu, 2011: 127), internet üzerinde gezinilmesi, hangi sitelerin ziyaret edildiğinin tespiti, benzin istasyonlarında yapılan alışverişler,

AKBİL'den gerçekleştirilen gezintiler, ATM cihazlarından para çekmeler ve yapılan işlemler, bankalarda parmak izleriyle yapılan işlemler gibi vb. tüm işlemler insanları özel bilgilerinin ilgili kurumlara devredilmesiyle sonuçlanmaktadır (Sucu, 2011: 128). Ayrıca; OGS/KGS ile ödeme yapmak, cep telefonunu taşıyor olmak bile bireyin mahremiyet alanına giren bilgilerin açığa çıkması ve izlenmesi anlamına gelmektedir (Tataroğlu, 2009: 98). MOBESE bu sayılan araçlar içerisinde en masumu olarak kabul edilebilir. Çünkü yukarıda sayılan izleme araçlarında, kişilerin kaydı uzun yıllar korunabilmekte, izlenmesi kolaylaşmakta –örneğin bankadan para çekmesi-, kişinin nerede olduğunun kolayca tespiti –cep telefonu sinyalleriyle-, hangi eylemi-ne şekilde gerçekleştirdiği, kiminle beraber olduğu dahi kesin olarak belirlenebilmektedir. Ancak MOBESE'de kişinin kim -eğer kişiye özgü bir takip yapılmıyorsa ve kişi çok bilinen bir kişi değilse- olduğunu izleyen bilmemekte/bilememekte, hatta öğrenilmesi için ayrıca bir çabanın gösterilmesi gerekmektedir.

İşyerlerinde ise çalışanların izlenmesi amacıyla; kurum içi e-postalarının ve sohbetlerinin izlenmesi, telefonlarının dinlenmesi, iş yeri dışında bulunmaları durumunda küresel konumlama sistemi ya da diğer teknolojilerle nerede bulduklarının izlenmesi, Web'de hangi sayfalara girdiğinin izlenmesi, kameralarla takip edilmesi, klavyede basılan tuşların takibi, akıllı kartların kullanılması gibi yöntemler kullanılmaktadır (Toktaş vd., 2012: 53-54).

Yani gelişen her türlü teknolojik yenilik ve bunlar üzerinde yapılan her türlü işlem depolanmakta, kaydedilmekte ve sonrasında kişisel ve toplumsal analizlere veri olarak sunulmakta, kişiler üzerinde yoğun bir takip ve gözetlenmenin önünü açmaktadır. Bu tür yoğun bir toplumsal gözetlemeye maruz kalan toplumların “gözetim toplumlari” olarak tanımlanması yerinde bir tespit olarak durmaktadır (Tümurtürkan, 2010: 3; Marx, 2015: 9).

Bu kayıtların kurumlarda tutulmasının amaçları; doğabilecek hukuki anlaşmazlıkların önüne geçmek, istatistiki olarak bilgi ve analiz amaçlı kullanım bunlardan bazılarıdır. En nihayetinde suçla mücadele gelmektedir. Toplumdaki hızlı değişim, güven ve güvenlik sorunu, bu araçların ister istemez suçla mücadelede ve güvenlikten kaynaklanan korkuları azaltmak için kullanılmasına yönelik beklentileri arttırmaktadır. Hatta dahası topluma gözetime alıştırmamanın bir yolu da güvenlik ihtiyacı ve beklentisi olarak gözükmektedir (Günaydın, 2014: 78-82).

3. TÜRKİYE’DE MOBESE

MOBESE, bir gözetleme aracı olarak izleyerek gözetim olarak tanımlanan gözetim araçları arasında kabul edilmektedir (Karakehya, 2009: 325). Aynı zamanda kişisel bilgilerin, toplanması, işlenmesi ve yayınlanmasıyla ilgili kamu kurumlarının kullandığı teknolojik sistemlerden biri olarak görülmektedir (Tataroğlu, 2009: 100-101). Yani bir bütün olarak düşünüldüğünde, güvenlik amaçlı devlet gözetleme faaliyetlerinden biridir.

Kamerallı gözetim sistemlerinin öncülüğünü Amerika yapmıştır. 1960’lı yıllarda Vietnam’da kullanılan bu sistemler 1970’li yıllarda polis hizmetlerine tahsis edilmeye başlanmış ve 1980’li yıllardan itibaren teknolojinin gelişimiyle yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çapar, 2010: 89). Gözetim araçlarının yaygınlaşması, toplum hayatında baskın şekilde yer alması, yasal düzenlemelere konu olması, devletlerin tercih ettiği önemli araç olarak ivme göstermesinin başlangıcı 11 Eylül terör saldırısı olarak kabul edilmektedir. Örneğin İngiliz hükümetinin saldırıdan sonra ülke genelinde 2,5 milyon akıllı kamerayı yerleştirdiği ifade edilmektedir (Günaydın, 2014: 84-891).

MOBESE polis teşkilatının faaliyetlerinde suçla mücadele amacıyla elde edilen bilgi ve görüntülerin kullanılması, analiz edilmesi, polis faaliyetlerinin koordine edilmesi, yeni politikaların belirlenmesi yönünde faydaları olacağı düşünülen bilgi yönetim sistemi (Çevik ve Filiz, 2008) ve güvenlik konsepti olarak görülmektedir. Polis faaliyetlerinde ilk olarak 2001 yılında Diyarbakır’da Araç Takip ve Suç Analizi Uygulaması amacıyla kurulmuş, Ankara, Mersin, İstanbul, İzmir, Antalya’da kurulması planlanarak geliştirilmesi amaçlanmış, en kapsamlı haliyle 2005 yılında 12 bileşeniyle İstanbul’da kurulmuştur. MOBESE, EGM’nin kendi iç politikalarıyla ve yerel imkânlarla, maliyeti %75 oranında düşürülerek gerçekleştirilen bir uygulama olarak gözükmekte, diğer kurumların –İstanbul İl Özel İdaresi’nin dışında (Çevik ve Filiz, 2008: 174)- bir katkısı görülmemektedir (Çoban, 2005).

MOBESE’nin suçla mücadelede hem önleyici hem de adli polislik faaliyetlerinde getirdiği faydalar neticesinde EGM’nin 2009-2013 yılları stratejik planında yer almış, ülke genelinde polis birimlerinde kurulması amacı benimsenmiştir (EGM, 2009: 59-60). Zamanla geleneksel poliseye yöntemlerin, suçu önlemede yetersiz kalması nedeniyle, kameraların varlığının suçları önlemesi ve suç işleme risk grubuna girenler için caydırıcılık sağlaması açısından

sağladığı başarılar nedeniyle toplumda genel kabul görmüştür (Günaydın, 2014: 205-209)³.

Şehirlerin nüfusunun ve suç oranlarının artması, delillendirme faaliyetlerindeki yetersizlik, geleneksel devriye hizmetlerinin yetersiz kalması ve güvenliğin sağlanması yönündeki toplumsal hassasiyetler MOBESE'ye olan ihtiyacı arttırmıştır. 24 saat süreyle gözetleme yapabilen bu sistem; cadde, sokak, parklar ve kavşaklarda, önemli tesislerin yakınları, şehir giriş ve çıkışlarında, toplumsal olayların düzenlendiği alanlar gibi güvenlik açısından hassas noktalara yerleştirilmektedir (guvenlikdanismanlik.com, 2015). Kameralar ayrıca; kişi ve kurumların kendi özel alanlarına, binalarının çevrelerine yerleştirilmektedir.

Günümüzde güvenlik sistemleri kurulması bu kapsamda sürekli yaygınlaşmaktadır. Hatta ekonomiye sağladığı katkı ve oluşturduğu pazar hacmi nedeniyle yaygınlaşmasının istendiği söylenebilir. İşyerleri, alışveriş merkezleri, konutlar ve kamu kurumları güvenlik sistemi pazarlayan şirketler için önemli pazar alanları olmaktadır. Konutlara güvenlik sistemlerinin kurulması ilk defa 1995 yılında alarmların kurulmasıyla başlamıştır. 2014 yılı itibarıyla toplam pazar büyüklüğünün 938 milyon dolar olduğu tahmin edilmekte, her yıl %15 büyüme gösteren bir sektör haline gelmektedir. Bu alanda tahmini olarak 5.000 civarında şirketin faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir. İnşaat sektörü büyüdükçe bu pazarın artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de konutların %95'inin güvenlik açısında korunaklı olmadığı ifade edilmektedir (sektorlernerdedurumda.blogspot.com, 2016). Aslında bu durum toplumda suç korkusunun ve güvensizliğin olduğuna kısmen işaret etmektedir. Güvenlik sistemlerinin kurulma maliyetleri düşünüldüğünde ciddi bir pazar oluşmuştur. Özel alanlarda kurulu bulunan kamera sistemleri için herhangi bir yasal sınırlama gözükmemektedir.

MOBESE öncelikli olarak caydırıcılığının olacağı varsayımıyla suçun önlenmesi için kurulmuştur. Örneğin trafik hizmetlerinde MOBESE'nin kullanılmasıyla, sürücülerin yakalanma riskinin daha fazla olması beklenmekte, yakalanması veya ceza almasının kesinliği

³ Türkiye'de MOBESE sistemine yönelik farkındalık daha çok terör örgütü faaliyetleri kapsamında ülke genelinde araç yakma olaylarının yaşanması ve bu fiilleri gerçekleştiren bazı failerin MOBESE kameralarınca tespit edilmesiyle artmaya başlamış ve kamuoyunda da bu sistemin artmasına yönelik destek yükselmiştir (Karakehya, 2009: 345).

caydırıcı etki yapmaktadır. Yani algılanan yakalanma riski arttıkça sistemin caydırıcılığı artmaktadır (Erbay ve Davarcı, 2016: 68).

Ancak suçun aydınlatılmasında, kesin delillendirmeye sağladığı büyük katkı nedeniyle, sistemin kullanımında suçun önlenmesinden çok suçun soruşturulmasına öncelik verilmekte olduğuna dair bir paradigma değişimi göze çarpmaktadır (Töpler, 2010: 78). Örneğin terör amaçlı patlamalar, toplumsal olaylar veya cinayetler gibi toplumda infial uyandıran olaylar sonrası basında ilk verilen görüntüler MOBESE’den elde edilmektedir. Böylece MOBESE’nin suçun önlenmesinde kullanılması çok tartışılmamaktadır.

Güvenlik faaliyetlerinde, kameralarla gözetlenen yerlerin polis devriye araçlarıyla gereksiz denetiminin engellemesi yakıt masraflarını azaltmakta, GPRS’la olay yerine en yakın ekip tespit edilmekte, yönlendirilmekte, olaylara müdahale kısa sürede ve az maliyetle sağlanmış olmaktadır. Böylece sistem kısa sürede kendini amorti etmekte, güvenlik hizmetinin etkin şekilde yerine getirilmesi nedeniyle vatandaşın güveninin ve kurumun güvenilirliğinin artmasına katkı sağlamaktadır (Çoban, 2005: 2-26; Çevik ve Filiz, 2008: 175-177).

MOBESE; Güvenlik Kameraları, Plaka Tanıma Sistemleri, Kırmızı Işık ve Hız İhlal Tespit Sistemlerinden oluşmaktadır (EGM, 2012: 64). MOBESE’yle arzulanan amaçlar en genel anlamda şu şekilde açıklanmaktadır;

- a.** Adli olaylar karşısında anında önlemler alınarak suç ve kimlik tespitine yönelik çalışmaların yapılması,
- b.** Toplumsal olaylardaki gelişmelerin izlenilmesi ve gerekli tedbirlerin alınabilmesi,
- c.** Sıcak takip yapılması gereken durumlarda saha ekiplerinin yönlendirilmesi,
- d.** Trafikte seyir halinde bulunan araçların çalıntı ve aranan araç olup olmadığının otomatik olarak sistem tarafından tespit edilmesi,
- e.** Kişi hak ve özgürlüklerine dokunmadan etkin bir şekilde denetim faaliyeti yapılması,
- f.** Delilden sanığa gitmeye yönelik çalışmalara destek olması, eldeki verilerden en seri şekilde faydalanılması, istatistiki bilgilerin seri ve kolayca alınabilmesi,
- g.** Polis birimlerinin ek hizmet ve merkez binalarının çevre güvenlik ve nezarethane kamera görüntülerinin izlenmesi ve görüntülerin kaydedilmesi,

h. Trafik kuralı ihlallerinin ve trafik yoğunluğunun tespit edilmesi (EGM, 2013: 15; guvenlikdanismanlik.com, 2015) gibi farklı çalışmalar yapılmaktadır.

Bu sayılan amaçlara bakıldığında, hem idari olarak önleyici polis hizmetleri hem de adli süreçlerde kullanılmak için adli polis hizmetleri için tasarlandığı yani başlı başına güvenlik amaçlı bir tasarım olduğu görülmektedir. 2013 yılı sonu itibarıyla 81 il merkezi ile 134 ilçede MOBESE kurulum faaliyetleri tamamlanarak hizmete sunulmuştur. 2013 yılında toplam 89.263.213 TL ödenek aktarılmıştır (EGM, 2013: 15). 2009 yılında 32.700.000, 2010 yılında 50.048.000, 2011 yılında 45.810.890 ve 2012 yılında 25.189.000 TL yıllık harcama MOBESE için genel bütçeden harcanmıştır (EGM, 2012: 66). 2005 yılından bu yana MOBESE için genel bütçeden 370 milyon 540 bin 188 TL harcanmıştır. Bu rakama yakın bir kaynak, il özel idareleri başta olmak üzere, yerel imkânlardan sağlanmıştır. Kasım 2014 itibarıyla, 208 ilçede sistemin kurulumu tamamlanmış olup, 140 ilçede kurulum çalışmaları devam etmektedir (Ala, 2015).

Çapar (2008: 191) İngiltere’de kameralı gözetimle suçla mücadele etme politikasında meydana gelen gelişmedeki en büyük nedenin, İçişleri Bakanlığının vermiş olduğu destek olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim 2001 yılında EGM’nin kendi imkan ve kabiliyetleriyle uygulamaya soktuğu MOBESE, 2008 yılında hükümetin büyük desteğiyle karşılaşmış, bugün tüm illerde ve ilçelerin önemli bir kısmında kurulumu tamamlanmıştır.

Kameraların birçok özelliği bulunmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte, plaka tanıma özelliği bulunan, çözünürlük özelliği yüksek, 360 derece dönebilen özellikleri olan kameralar geliştirilmiştir (guvenlikdanismanlik.com, 2015). Yüz tanıma, ses kaydetme⁴, ısıya duyarlı ve kızıl ötesi gece görüş özellikleri bulunan kameraların MOBESE’de kullanılmadığı ifade edilmektedir (istanbulbilgiislem, 2015).

MOBESE’nin insan unsuru tarafından sürekli takip edilmesi zorunlu olmaktadır. Ancak izleme sırasında bireysel hataların

⁴ MOBESE kameralarına mikrofon takılmak suretiyle, toplantı ve gösteri alanlarında ses kaydı yapıp yapılamayacağı hususunda verilen bir görüşte; toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında alınan ses kayıtlarının geçici ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapıldığı, MOBESE’lere ses kayıt özelliği eklenmek yoluyla yapılması halinde ise Türk Ceza Kanunu Md: 135 kapsamında, hukuka aykırı olarak kişisel verilen kaydedilmesi olarak yapılan bir işlem olarak kabul edilebileceği, özel hayata müdahale kapsamında bir sorumluluğu doğuracağı görüşüne varılmış ve olumsuz olarak görülmüştür (EGM, 2016: 36-38).

yapılması ihtimali fazlalaştığından, hataları en aza indiren ve teknolojiyle desteklenen yeniliklerin kullanılmasını gerektiren bir sistem olarak düşünülmelidir (Özay, 2015). Çünkü tüm kameraların görevli polislerce çıplak gözle izlenmesi, izlenen tüm noktaların ayrıntılarına dikkat edilmesi mümkün gözükmemekte, gözden kaçabilen olaylar olabilmektedir. Bu nedenle kayıt ve depolama işlemi kaçınılmaz olmaktadır. İstanbul’un 37 ilçesinde, 5 bin 549 kameranın kayıt yaptığı bildirilmiştir. Kameraların canlı olarak izlenmesi mümkün olmadığından sadece önemli noktalar ve bu noktalarda gelişen olaylar ile 155 Polis imdat hattına gelen ihbarlarla ilgili kameraların takip edildiği ifade edilmiştir (istanbulbilgislem, 2015).

Dolayısıyla insan davranışı üzerine odaklanabilen, analiz yapabilen gelişmiş kameralar MOBESE’de kullanılmamaktadır. Ancak hızla gelişen kamera sistemlerinin bünyesinde; yüz tanıma teknolojisi, retina algılama, plaka okuma, analiz yeteneği olan yeni nesil teknolojileri barındırdığı, böylece aranan veya şüpheli davranışlarda bulunan şahısların anında tespit edildiği ifade edilmektedir. İngiltere’de bu tür kameraların kullanılmasıyla, birçok suçlu, intihar bombacısı, soyguncu tespit edilip, takibe alınarak yakalanmıştır. Ancak bu tür sistemler arttıkça; kişilerin özel hayatına müdahale yoğunlaşabilmekte, kişilerin ruh halinin yansımaları olan davranışlara dahi odaklanan genel bir gözetleme yaparak vatandaşlara güvenilmezlik bilincinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Günaydın, 2014: 94-95). Böyle bir durumda kişinin evden çıkarken, tüm ruh halini denetim altına alarak sokağa çıkması, duygusal tepkileri içinde barındırarak beden diline yansıtması gerekecektir. Kızgınlığını, sevgisini veya mutluluğunu dahi yaşarken, kameraların beden diline odaklandığı bilerek sokağa çıkan insanın tedirgin olarak bu duyguları yaşaması/yaşayamaması, insanın duygusal yapısı düşünüldüğünde bunun ne derece mümkün olacağı ise tartışmalıdır.

MOBESE, emniyet birimlerinin sürekli çalışan birimleri arasında yer almaktadır. Bazı illerde il kriz koordinasyon birimi olarak ve İtfaiye, Sağlık, Sivil Savunma, Belediye –İstanbul, Sivas gibi belediyelerin kendi şehir kameralarını kurmuş oldukları, çevrimiçi olarak internet üzerinde bu kameralardan şehrin bazı kısımlarının izlenebildiği görülebilmektedir (google.com, 2016)- gibi diğer unsurları içinde barındırabilecek şekilde tasarlanmaktadır (Özay, 2015). MOBESE’nin kent güvenliği açısından sağlayacağı faydalar ve ihtiyaçlar açısından, yerel yönetimler başta olmak üzere diğer kamu

kurum ve kuruluşlarının katılımıyla ortak işletilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir (Çapar, 2010: 89-93). Polisin bir birimi olarak tasarlanan bu sistem, ilk başlardaki amaçları ve hedefler doğrultusunda zamanla vatandaşa anında ve acil hizmet götüren, içerisinde belediye, sağlık, itfaiye ve adli birimler vb. diğer kurumlarında yer aldığı geniş kapsamlı bir yapılanmaya doğru gitmekte olduğu/olacağı söylenebilir.

Polisin teknolojik imkânları ve gözetleme araçlarını kullanması; vatandaşa sunulan hizmetin kalitesinin artırılması, suç ve suçluların niteliğinin artması nedeniyle kaçınılmaz olarak görülmektedir (Çevik ve Filiz, 2008: 179-182). Bunun nedeni güvenlik kavramının tarihsel dönüşümü kabul edilmektedir. Güvenlik kavramı çevresinde meydana gelen hızlı dönüşümler nedeniyle polisin görev tanımı ve örgütsel yapısında geçmişe oranla daha hızlı değişimin görüleceği ve bu değişimin yönünün, polisin gözetim teknolojilerini faaliyetlerinde kullanmasının artması ekseninde olacağı tahmin edilmektedir (Günaydın, 2014: 173-178). Bu açıdan MOBESE, polisin kullanmak zorunda kaldığı önemli bir teknolojik gözetleme sistemidir. Toplumsal beklentiler ve suçla mücadelesinde arzulanan başarının yakalanması amacıyla kullanılan vazgeçilmez bir araçtır. İlerleyen yıllarda ise bu beklentiler dâhilinde gözetleme niteliğinin ve kapasitesinin artması/arttırılması beklenebilir.

4. MOBESE'YE YÖNELİK BAZI ELEŞTİRİLER

MOBESE sistemine yönelik eleştirilerin mevcut olduğu görülmektedir. Bu kadar önemli, aynı zamanda yeni ve toplum yaşantısına etki edebilen bir sisteme yönelik eleştirileri; sistemin özel yaşama müdahale edebilme yeteneğine sahip olması, kameraların fazla ve çok alana yerleştirilmesi ve karar verme sürecinin tek elde toplanması, verilerin sadece polisin elinde depolanması, hukuki alt yapı eksikliği ve sistemin amacının gerçekleştirilmesi ve işletilmesine yönelik bilimsel çalışmaların yetersizliği şeklinde alt başlıklara ayırmak mümkündür.

4.1. Özgürlüklere ve Özel Hayata Müdahale Etme Sakıncasının Bulunması

Gözetleme tekniklerine yönelik en önemli eleştiri; özgürlüklere müdahale edebilme yeteneğine sahip olması, bireysel özgürlükleri kısıtlayabilmesi, özgür düşünce ve eylemlerinin zamanla yok edilmesine katkı sağlayabilmesidir (Sucu, 2011: 126). Çünkü kişilerin, kendini izleyenleri bilememesinden dolayı rahatsızlık duydukları, davranışlarını değiştirdikleri, konuşma ve gösteri özgürlüğü gibi demokratik hakların kullanımı ve gelişiminin

olumsuz etkilendiği belirtilmektedir. Hâlbuki kişilerin şehirlerde yaşamasının en büyük nedenlerinin birinin özgür olma ve özgürce gezebilme istekleri olduğu ifade edilerek kameraların mahremiyete müdahale, konuşma ve toplanma özgürlüğü⁵ gibi demokratik insan haklarının kullanımı sırasında kullanılması halinde olumsuz etkide bulunacağı, polise ve sisteme olan güvenin sarsılacağı ifade edilmekte, açık ve şeffaf olması gerektiği, politik amaçlar için kullanılmaması gerektiği belirtilmektedir (Goold, 2010: 27-34; Karakehya, 2009:345-346).

Ancak kişilerin sokakta korunması gereken bir özel hayatlarından söz edilemeyeceği, kişinin başka biri tarafından sokakta görülmesiyle güvenlik birimlerince kameralarla gözetlenmesi ve kayıt altına alınması arasında bir farkın olmayacağı düşünülmektedir (Eryılmaz, 2009: 96). Tabi buradaki çekincenin MOBESE’nin sıradan kişi veya kurum tarafından değil, devlet tarafından zor kullanma gücünü elinde bulunduran bir kurum tarafından kullanılması olarak görülmelidir.

Ayrıca polisin suç şüphesi altında yer alanları izlemek amacıyla fiziki takip yapması için mahkemedan karar alması gerekirken, vatandaşın tümünün kameralar sayesinde rahatlıkla takip edilebilir olmasının çelişkili olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla güvenlik güçlerinin mahkeme kararı almadan tüm yurttaşları izleyebilmesinin önünün açılmış olduğu ifade edilmektedir (Günaydın, 2014: 96-97). Bu durumda mahkemelerin bir kısmının MOBESE ile elde edilen görüntüleri delil olarak kabul etmemesi, bu sistemin hukuki alt yapısının oluşmaması göz önüne alındığında imkân dâhilinde gözükmemektedir.

MOBESE’yle kişiye özel takip yapılmadığı, herhangi bir olay meydana gelmesi durumunda, olayın tespitinin yapılması amacıyla kameraların kullanıldığı (Çoban, 2005: 25), suç ve unsurlarına odaklandığı, polis teşkilatına yetki veren kanunlar çerçevesinde adli durumların tespitinde kullanılacak şekilde tasarlandığı, kamuya ait alanlarda kullanılması durumunda özel yaşam müdahale edecek şekilde kullanılmasının ve baskı unsuru oluşturmalarının mümkün olmadığı ifade edilmektedir (Çoban, 2005: 24).

⁵ MOBESE’lere yönelik zarar verici eylemler çok gerçekleşmemektedir. Bunun istisnası gösteriler sırasında verilen zarar verici eylemler gözükmemektedir. Özellikle terör örgütleriyle bağlantılı olan veya şiddet eylemlerine meyilli toplulukların MOBESE’lere zarar vermesi, kırması alışıldık görüntüler haline gelmektedir (google.com, 2016). Bundaki amacın, kendi görüntülerinin çekilmesinden çekinmeleri, eylemlerinin görüntü altına alınmaması olduğu söylenebilir.

MOBESE'yle sadece vatandaşlar izlenmemekte, aynı zamanda polisin kendi faaliyetleri de izlenmektedir. Bu nedenle polisin kendisinin bizatihi izlendiğinin farkında olarak; yakalama, arama gibi polis faaliyetlerinde dikkatli olmasını gerektirmektedir. Bu durum diğer vatandaşlar gibi polisinde rahatsız olmasına neden olmakta, kurallara uyma konusunda kendisini baskı altında hissetmekte ve davranışlarında rahat davranmamakta, sınırlı olmasına etki edebilmektedir (Goold, 2015: 192-198)⁶.

Özel hayatın gizliliği⁷ kavramıyla yakından ilişkili olan gözetim faaliyetinin belirli sınırlarının olmaması durumunda, gözetlenme psikolojisiyle hayatının her anını tedirgin geçiren bireyler topluluğuna dönüşmek kaçınılmaz olacaktır⁸ Ayrıca iktidarın eline gereğinden fazla gözetim yetkisi vermek, onu fazla bilgilendirmek; fazla bilgilendirmek de gereğinden fazla güçlendirmek sonucunu doğuracaktır (Karakehya, 2009: 352).

MOBESE kameralarının halkın yoğun olarak bulunduğu kamuya açık alanlarda kurulduğu anımsatılarak, bu noktalarda şahısların özel hayatına müdahale yapılmadığı, bireylerin insan hakları sözleşmesiyle korunan hak ve özgürlüklerinin kamuya açık alanlardan etkilenmemesi için azami hassasiyet gösterildiği belirtilmiştir (istanbulbilgiislem, 2015). Ayrıca, kameraların kurulumunda veya kurulduktan sonra kamera bölgesinde meydana gelen fiziki değişimlere bağlı olarak kameranın devriye olarak döndüğü noktalarda bulunan; ikamet, cam, balkon gibi özel yaşam alanları kamera ayarları üzerinden perdeleme yapıldığı, kameralar kapatılan noktalara döndüğünde yine bu şekilde kayıt yapıldığı,

⁶ Bu konuda araştırmacının polis merkezi amiri olduğu sırada, polis araçlarına takılan GPRS araç takip sisteminden memurların rahatsız oldukları örneğini vermektedir. Çünkü bu sistemde, araçlar kendilerine verilen görev mahallinden ayrılmaları durumunda tespit edilmeleri, mevkilerini bildirmeleri durumunda takipte oldukları için kesin yerlerini bildirmek durumunda kaldıkları, olaylara hangi mevkiden ne kadar sürede gittikleri tespiti yapılabilmekteydi.

⁷ Eskişehir örneğinde araştırmaya katılanların %31'i MOBESE sistemlerinin özel hayata müdahale ettiğine katılırken, %37'si kısmen katılmaktadır. Örneklem; %28'i MOBESE sistemlerinin özel hayata müdahale ettiğine katılmazken %1'i hiç katılmamaktadır (Koyun ve Öztürk, 2015: 35). Büyük oran MOBESE'yi özel hayata müdahale olarak görmektedir.

⁸ Eskişehir örneğinde, deneklerin %39'u MOBESE sistemlerinin doğal davranışları etkilemediğini, %20'si doğal davranışları etkilediğini, %41'i ise doğal davranışları kısmen etkilediğini düşünmektedir. Halbuki bu araştırmaya katılanlar, MOBESE sisteminin gerekli olduğuna dair ortak bir kanaat belirtmiştir. Yani bu sistemin gerekli olduğunu düşünenler dahi, kameralı gözetlemenin doğal davranışları bir şekilde etkilediğini düşünmektedirler (Koyun ve Öztürk, 2015: 30).

kayıtların incelenmesi durumunda perdelenmiş şekilde çıkartıldığı belirtilmektedir. Ayrıca MOBESE’ye dışardan herhangi bir erişimin olmadığı ve polisin kendi bilişim hatları üzerinden tüm işlemlerin gerçekleştiği belirtilmektedir (istanbulbilgiislem, 2015). Ayrıca kameraları izleyenlerinde izlendiği, suç dışında bir görüntüyü incelemeye çalışan polislerin tespit edildiği ifade edilmektedir (Yıldız ve Erkul, 2015: 2).

Aynı hassasiyetin tespit edilen trafik cezalarının, resimlenerek kişilere postalanması sırasında gösterildiği, aracı kullanan şahsın yanında bulunan kişinin perdelenmek suretiyle resmin ve cezanın gönderildiği görülmektedir (Erbay ve Davarcı, 2016: 65-66). Özel yaşamın ihlal edilmemesine yönelik önemli bir uygulama olarak gözükmektedir. Yıldız ve Erkul (2015: 4), sistem güvenilirliği ve özel hayata müdahalede bulunulmadığının gösterilmesi ve farkındalığın yaratılması amacıyla, vatandaşa sistemin yaralarını anlatan gerekli bilgilendirme toplantılarının yapılmasını, istatistiklerin internet ortamında şeffaf olarak yayınlanmasını önermektedir.

Güvenlik kameraları sadece kamusal olanlardan ziyade özel dükkânlarda ve alışveriş merkezlerinde yer almaktadır. Bu yaygın kullanım özel hayata müdahale edebilme imkânı sağlamaktadır. Bu görüntülerinde denetim altına alınabilmesi için kamuya açık alanlardaki -alışveriş merkezleri, metrolar, otobüs terminalleri, garlar vb.- kamera sistemlerinin MOBESE’ye entegre edilmesi, kayıtların tek merkezde toplanmasının sağlanmasıyla elektronik güvenlik sistemleri üzerinde etkin bir denetimin gerçekleştirilmesinin mümkün olacağı (tbmm.gov, 2015: 258), böylece bir merkezde toplanan kayıtların giriş-çıkışlarının kayıt altına alınması, elde edilen kayıtların farklı amaçlarla kullanılmasının engellenmesi, sisteme girenlerin kimler olduğu, hangi şifreleri kullandıkları kayıt altına alınması, devletin bu tür suçlarla mücadelede hassas ve takipçi olduğu kanısının kamuoyuna yaygın olarak yerleştirilmesinin ve vatandaşlar tarafından bu suçu işleyenlerin cezasız kalmayacaklarını bilinmesinin sağlanması açısından önemli olacağı yasama üyelerince uygun görülmektedir (tbmm.gov, 2015: 283). Şuana kadar özel alanlardaki kameraların MOBESE sistemine entegre edilmesiyle ilgili bir örnek gözükmemektedir. Ancak İngiltere, Fransa, Danimarka, İsveç ve Almanya gibi ülkelerde, özel alanlarda kamera sistemlerinin kurulması sıkı denetim altında olup, sadece suçun önlenmesi amaçlı olarak kullanılması istenmektedir. Özel izinle kurulan kameraların

kurulmasına; idari mahkemeler, polis veya özel olarak kurulmuş kurullar izin vermekte, bazen kurulması kabul edilmemektedir (Gras, 2004: 216-224). Türkiye’de ise hali hazırda yasal altyapısının eksikliği düşünüldüğünde, özel alanlardaki görüntülerin MOBESE’yle birleştirilmesinin hem polisi önemli bir yükün altına sokacağı hem de özel yaşama müdahale edilebileceği düşüncesini arttırabileceği söylenebilir.

4.2. Her Yere Kamera Kurulması ve Karar Verme Süreci

MOBESE’nin amacının, kullanıldığı alanda suç işleyebilecek kişilerin kimliğinin ortaya çıkmasını istemeyeceği varsayımıyla suçun işlenmesinin önlenmesi olarak kabul edilmektedir (Eryılmaz, 2009: 95). Bu nedenle kameraların nerelerde kurulacağına güvenlik birimlerinin karar verdiği, muhtemelen suçun fazla olduğu yerler ile suçun önlenmesi açısından hassas görülen yerlere öncelik sağlandığı söylenebilir. Kameraların kurulması, mülki idari amirlerinin verdiği kararlarla kesinleşmektedir (Eryılmaz, 2012: 19-20). Avrupa’da kabul edilen görüş, kamera kurulması için suçun artmış olması, önlenemez olması gibi zorunlu olarak kabul edilebilir, bilimsel olarak kanıtlanmış gerekliliğin olması, ayrıca kamera sayısının ihtiyaç oranında kurulması, gereklilik ortadan kalktığında kameraların kaldırılması olarak kabul edilmektedir (Gautier, 2010: 123-128).

Kameraların muhtemel kurulacak yerlerinin tespitinin polisin ön çalışmasıyla belirlendiği söylenebilir. Polisin adli amiri olan savcıların devre dışı olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımın nedeni; MOBESE’nin önleyici polislik hizmetleri için tasarlanmış olması, polisin kendi çalışmalarıyla başlaması, kendi bütçeleriyle finansmanın sağlanmış, suçla mücadelede polisin etkin olması ve gerekli istatistiki tüm bilgilere sahip olması olarak gözükmektedir. Bu durum polisi, politikanın belirlenmesi ve sürdürülmesinde tek karar verici ve uygulayıcı durumuna sokmuştur. Bu süreç hâlihazırda devam etmektedir.

Ancak mümkün olan hemen her yere MOBESE kurulması makul karşılanmamaktadır (Karakehya, 2009: 346). Bu nedenle kameraların, suçun yoğun olduğu yerlerde kurulması, suç istatistiklerinin analiz edilmesiyle suçun kabul edilebilir bir seviyeye gelmesiyle birlikte kurulduğu yerden kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir (Eryılmaz, 2012: 19-20). Türkiye’de kameraların, suçun azaltılmasındaki katkısı ve suçun kabul edilebilir bir seviyeye gelmesine müteakip kaldırıldığına dair bir örneğe rastlanmadığı gibi,

sürekli artan sayıda ve yerde MOBESE kurulmaktadır (google.com, 2016).

Çapar’ın (2010: 92) bu konuda teklifi toplum destekli bir yaklaşımın olması, İngiltere’de olduğu gibi farklı kurumların katkıların yer aldığı, sadece polisin etkin olmadığı ve yalnız bırakılmadığı bir sistemin kurulmasıdır. Bu yaklaşım içinde; yerel yönetimler, işadamlarının oluşturduğu birliktelikler, esnaf birlikleri gibi üyelerden oluşan ortaklıkların olması tavsiye edilmektedir. Böylece maliyet, işleyiş, gözden geçirme ve hedeflere ulaşmada ortaklaşa hareket edilebilen bir sistem oluşturulmakta, suçla mücadele eden aktör sayısı artmaktadır. Ayrıca kişi hakları ve özel hayatın korunmasına yönelik kaygıları azaltıcı yaklaşım olarak görülmektedir. Şu ana kadar MOBESE konusunda böyle bir çalışma bulunmadığı söylenebilir.

4.3. MOBESE’den Elde Edilen Bilgilerin Sadece Polisin Elinde Bulunması

Kamu kurumlarının elinde bulunan kişisel verilerin amacı dışında saklanması, kullanılması, böylece hayatın gizliğinin ihlali, şantaj ve tehdit amaçlı kullanım gibi güvenlik çekinceleri bulunmaktadır (Tataroğlu, 2009: 114). Bu çekincenin bir nedeni, kişisel verilerin korunmasına yönelik bir kanunun bulunmamasının olması olarak söylenebilir. Anayasa’da 2010⁹ yılı değişikliğiyle kişisel verilerin korunması Anayasal güvence altına alınmıştır. Ayrıca Türk Ceza Kanununun (TCK) bazı maddelerinde; kişisel verilerin kaydedilmesi, verilerin hukuka aykırı olarak verilmesi veya ele geçirilmesi, verilerin yok edilmemesi halleri suç olarak kabul edilerek, ceza yaptırımları açıklanmıştır (Md: 135-140).

18.01.2016 tarihinde Kişisel Verilerin Korunması Kanunu tasarısı meclise sevk edilerek, kişisel verilerin işlenebilmesi hususunda özel kanun ve etkin denetim mekanizmasının bulunmamasının toplumda olumsuz bir algının oluşmasına sebebiyet verdiği, oluşan algının ortadan kaldırılması için kişisel verilerin belli şartlar dâhilinde işlenmesine, muhafaza edilmesine ve kontrolüne ilişkin esasların belirlenmesi gerektiği ifade edilerek bu kanunun

⁹ “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.” (Md: 2073).

çıkartılması amaçlanmıştır. Tasarıda MOBESE'den elde edilen verilere yönelik özel bir hüküm bulunmamaktadır (tbmm.gov, 2016).

Bu doğrultuda MOBESE konusunda Türkiye'deki eksikliğin; kameralı gözetleme sistemlerinin kuruluşu, işleyişi, kaydedilen bilgilerin kullanılması, saklanması, denetlenmesi, işlenmesi gibi konuların tamamının polise ait binalarda, polisin sorumluluğunda gerçekleşmiş olması, ilerleyen zamanlara bu bilgilerin güvenliğinin sağlanamaması, çalınması, işlemlerde değerlendirilmesi, bireylere zarar verebilecek şekilde kullanılabilme ihtimalinin bulunmasıdır (Günaydın, 2014: 221-223). Polisin MOBESE politikasının belirlenmesinde önemli bir karar verici, uygulayıcı olduğu ve sivil bir denetimden uzak olduğu izlenimi bulunmaktadır. MOBESE'yi kullanan çoğu Avrupa ülkesinde, sistemin yürütülmesi polis birimlerinin elinde olmasına rağmen, gerçek anlamda sistemin işleyişi, gözetleme ve kayıt işlemleri sivil personel tarafından yapılmakta ve polisle yakın işbirliği içerisinde bulunmaktadır (Töpler, 2010: 74; Çapar, 2008: 197).

MOBESE görüntülerinin saklanma süresiyle ilgili kurumu bağlayıcı bir yasal düzenlemenin bulunmadığı, kamera kayıt sürelerinin teknolojilere bağlı olarak değiştiği, eski analog teknolojiye sahip kameralarda ortalama 10 gün kayıt saklanabilirken, yeni teknolojik kameralarda sürenin 30 güne kadar çıkabildiği belirtilmiştir. Ayrıca adli ve idari soruşturma birimleri tarafından istenen görüntülerin beş yıl süreyle saklandığı bildirilmektedir (istanbulbilgiislem, 2015).

Kaydedilen görüntülerin ne kadar süreyle ve ne şekilde kaydedilmesi, silinmesine emniyet birimleri karar vermektedir. Bu durumda kişisel bilgilerin mahremiyetinin üçüncü kişiler tarafından ihlal edilmesi ve korunması sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak İstanbul ilinde 2013 yılı itibarıyla görüntülerin izinsiz verilmesi ve yayınlanması konusunda herhangi bir şikâyet bulunmamaktadır (istanbulbilgiislem, 2015). Hattı zatında veri ve görüntülerin özel yaşama müdahale edecek şekilde elde edilmesi, kullanılması, ifşa edilmesi vb. hallerinde şikâyet olması durumunda TCK'da yukarıda belirtilen maddeler çerçevesinde adli işlem yapılması gerekmektedir. İdari olarak polis teşkilatının, kişisel verilerin saklanması ve özel hayatın korunması konusunda personelinin çok sıkı disiplin altına almaya çalıştığı, çalışanlarına yönelik ağır idari cezalar getirdiği görülmektedir (Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü, Md: 44, 45, 46).

Bu tür yasal sınırlamalara rağmen MOBESE görüntülerinin işlenmesi, saklanması, görüntülerin alınması vb. konularında aynı

zamanda polis meslek etiğinin oluşturulması gerektiği, çok özel bilgi ve görüntülerin elde edilebileceğinden dolayı doğru/yanlış gibi değerlerin çalışanlarda hissettirilmesi ve şeffaflığın olması gerektiği ifade edilmektedir (Günaydın, 2014: 202-204). Ayrıca MOBESE’nin sivil denetime açılması, elde edilen verilerin şeffaflık raporları içerisinde halk ile paylaşılması, yine İngiltere’de olduğu gibi emniyet içerisinde gözetleme araçlarının kullanımını ve kullanıcılarını denetleyen, bağımsız bir Gözetim Kontrol Daire Başkanlığı isimli bir biriminin kurulması tavsiye edilmektedir (Günaydın, 2014: 224-231). Şu ana kadar benzer bir yapılanmanın varlığı gözükmemektedir.

MOBESE sistem odasında gerekli güvenlik tedbirlerin alınması, giriş ve çıkışların kameralar ve kapı kontrol sistemleriyle sürekli denetim altında tutulması, ilgisiz kişilerin sistem odasına ve bilgisayarlara giriş yapmasının engellenmesi gibi fiziki önlemlerin alınması önemle tavsiye edilmektedir (tbmm.gov, 2015: 258). Ayrıca MOBESE görüntülerinin kamuoyu ve kişilerle paylaşılması noktasında düzenlemeler yapılması, sadece trafik kazası görüntülerinin kamuoyunu bilinçlendirmeye yönelik kamu spotu çerçevesinde yer ve zaman belirtmeden yayınlanmasının uygun olacağı ifade edilmektedir (tbmm.gov, 2015: 268). Bu çalışma EGM tarafından yapılmaktadır (egm.gov.tr, 2016).

Aslında MOBESE’de sürekli bilgi akışı bulunduğundan, bütün bu bilgilerin depolanması ve işlenmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Özay, 2015). Bu nedenle MOBESE’ye tahsis edilen ödeneklerin büyük ölçekte kayıt cihazlarının temin edilmesi yerine, mevcut sistemlerin bakım, onarım ve idamesinde kullanıldığı kaydedilmektedir (istanbulbilgiislem, 2015). Dolayısıyla MOBESE kayıtlarının korunması konusunda fiziki tedbirlere öncelik verildiği, verilerin korunmasıyla ilgili özel yasal düzenlemenin yapılmadığı, bu konuda tekel denebilecek konumda olan polisin, şeffaflığını gösterecek, diğer kurumlara yönelik herhangi bir bilgi paylaşımı ve işbirliğini sağlayacak bir yapılanmasının olmadığı söylenebilir.

4.4. MOBESE’nin Hukuki Alt Yapısındaki Eksiklikler

Türkiye’de MOBESE’nin hukuki alt yapısının ve standartlarının belirlenmemiş olması önemli bir eksiklik olarak görülmekte, bu sistemlerin meşru ve yasal çerçevede işletildiğinin güvence altına alınmasına yönelik olarak kişi hakları ile özel hayatı koruma altına alan hukuki altyapısı ve her sistemin kendine özel yönergelerinin olmasının hayati gereklilik olduğu belirtilmektedir (Yıldız ve Erkul, 2015: 4; Çapar, 2008: 198-199). Yasama organınca

hazırlanan raporlarda, MOBESE'nin hukuki dayanağının olması gerektiği tavsiye edilmektedir (tbmm.gov, 2015: 255-257). Bu eksiklik aynı zamanda kişisel verilerin korunmasına yönelik kurumları bağlayıcı bir kanunun olmamasının sonucu olarak görülebilir.

Dolgun (2015) bu tür gözetim araçlarının, bireyleri ve mahremiyetlerini koruma şemsiyesi altına alacak şekilde hukuk zeminine oturtulması ve iktidarların gücünün bu araçları kullanımı konusunda sınırlandırılması durumunda, o toplumun bilgi toplumu olarak adlandırılmayı hak edebileceğini, aksi takdirde toplumun gözetim toplumu olacağını ifade ederek önemli bir tespit yapmaktadır. Cerrah'ta (2002: 138-140) güvenlik hizmetlerinde kullanılan teknolojilerin yasal sınırlarının olmaması durumunda, faydalarından çok insan hakları ihlallerinin artmasına neden olabileceği, bireysel ve sosyal maliyetinin kısa dönemdeki getirisinden daha fazla olabileceğini ifade etmektedir.

MOBESE'nin hukuki alt yapısına ihtiyaç duyulmamasının temel nedeni temel hak ve özgürlüklere müdahale oluşturmadığına yönelik bir politikanın yer almasıdır (Karakehya, 2009: 345). Aynı zamanda bu zamana kadar yapılan yatırımların büyüklüğü ve sistemin toplumda gördüğü kabul yasal mevzuata duyulan ihtiyacı azaltmış denilebilir.

Araştırmacı EGM'ye, 29.11.2015 tarihinde e-posta yoluyla Bilgi Edinme Kanununa (BEK) dayalı olarak MOBESE'nin hukuki dayanağını öğrenmek amacıyla başvurmuş, verilen cevapta; Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu (Md: 1,2) kapsamında değerlendirildiği, mevzuat çalışmalarının devam ettiği ifade edilmiştir (bilgiedinme, 2015). Ayrıca TBMM bünyesinde kurulan bir araştırma komisyonu tarafından MOBESE uygulamalarına yönelik sorulan sorulara verilen yazılı cevaplar İstanbul Emniyet Müdürlüğünden BEK çerçevesinde istenmiş, MOBESE çalışmalarının henüz bir yasal dayanağının olmadığı ve EGM Hukuk Müşavirliğinden¹⁰ alınan görüşler doğrultusunda çalışmaların yapıldığı verilen cevaptan anlaşılmıştır

¹⁰ Hukuk müşavirliğinin MOBESE görüşleri İstanbul Emniyet Müdürlüğünden 15.01.2016 tarihinde BEK çerçevesinde istenmiştir. Bu birim konuyu EGM'ye sormuş ve 22.01.2016 tarihinde verilen cevapta; 4982 sayılı BEK'in 25.maddesi kapsamında; *"Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır"* denildiği belirtilerek talebin olumsuz olarak değerlendirildiği belirtilmiştir(istanbulbilgislem, 2016).

(istanbulbilgiislem, 2015). Yani sistemin devreye girdiği 2001 yılından itibaren geçen süre içerisinde hala kanunlaştırma çalışmaları yapılmamıştır.

İçişleri Bakanlığının hukuki eksiliğe karşı mülki amirleri bilgilendirme çalışması yaptığı görülmektedir. MOBESE’nin kullanımının hangi esaslar çerçevesinde gerçekleştirileceği ve uygulamalara tabi tutulan kişilerin hakları konusunda ulusal hukukta kanun, yönetmelik, genelge veya yönerge statüsünde bir düzenleme olmaması sebebiyle, konuya ilişkin olarak en iyi uygulamaların nasıl olabileceği yönünde birtakım tavsiyelere yer verilmekle yetinilmiştir (Eryılmaz, 2009; 95-98; Eryılmaz, 2012: 19-20).

Mülki amirlere MOBESE’nin denetimi konusunda hangi ölçütlere dikkat etmeleri gerektiği açıklanmakta, muhtemel hukuki sorunlara karşı mülki amirlerce denetlenmesi, kayıtlarının en az 48 saat en fazla 96 saat tutulması ve bizzat mülki amirlerce saklanması – kayıtların polisin elinde olmaması kayıtların kötüye kullanılmadığı izlenimi vereceği ifade edilmektedir (Eryılmaz, 2009: 96)-, herhangi bir suç unsuru olmaması durumunda silinmesi, suçla ilgili olan kayıtları sadece adli makamlarca incelenmesi, kameraların nerelerde kurulmasına mülki amirlerce karar verilmesi, kameraların bulunduğu yerlere uyarıcı işaretlerin konulması, suçun kabul edilebilir seviyeye inmesi halinde kaldırılması, kayıtların incelenmesi sırasında üçüncü kişilerin yüzlerinin karartılması gibi konularda kolluk birimlerinin çalışmalarına müdahil olması istenmektedir. (Eryılmaz, 2009: 96-98; Eryılmaz, 2012: 19-20). Böylece MOBESE konusunda mülki amirlerin etkili olduğu hiyerarşik bir denetimin sağlanması amaçlanmıştır. Avrupa ülkelerinde yapıldığı –ilk örnek İngiltere’dir- bu sistemin yasal sınırlar çerçevesinde kullanılmasına yönelik denetleyici ve önleyici yayınlar ve emir talimatlar yayınlamak, özel yaşamın ve kişisel verilerin korunmasına yönelik hassasiyetini göstermektedir (Töpler, 2010: 76-77).

4.5. MOBESE’nin Bilimsellikten Uzak İşletilmesi

Türkiye’de MOBESE’nin suç önlemede yararlarının neler olduğu konusunda ciddi bilimsel araştırmaların olmadığı, kameraların hangi şartlar altında, hangi işleyiş içinde başarılı olabileceği konusunda bir fikir oluşmadığı ortaya çıkmakta, ayrıntılı planlamaya ve uzmanca yönetilmeye ilişkin kısımlarında sıkıntı oluştuğu, halkın kendini güvende hissetmesi, suç korkusu ve kameralarla ilgili düşüncelerini tespitiye yönelik araştırmaların yapılmadığı, hangi suçlar üzerinde etkili olduğu ve hangi oranlarda etkili olduğunun açıkça ortaya konulamadığı tespiti yapılmaktadır.

İngiltere’de sistemin bilimsel işleyişi ve değerlendirilmesi konusunda yoğun çalışmaların yapıldığı ifade edilmektedir (Çapar, 2008: 197)¹¹.

Türkiye’de konu üzerindeki belki de en bilimsel çalışma, MOBESE’nin yararları, vatandaşlar tarafından nasıl algılandığına, caydırıcılığına yönelik araştırma Eskişehir Eti Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin yapmış olduğu bir yarışma için hazırlanan proje araştırması olarak gözükmektedir (Koyun ve Öztürk, 2015). Ayrıca akademik camiada konu üzerinde akademik alan araştırmalarının eksikliği gözükmekte, EGM’nin, diğer kurumları MOBESE konusu üzerinde, suçun önlenmesi, suç korkusunun azaltılması, güveni arttırıcı etkisi vb. konularda araştırma yapılmasını teşvik etmesi noktasındaki politikanın zayıflığı –en azından kamuoyuna açıklanmış bir araştırma olmaması nedeniyle- söz konusudur. Halbuki Avrupa’da sadece gözetleme araçları ve toplumsal etkileri, polisin çalışmaları ve başarısına etkisi, hangi suçlar üzerindeki önleyici etkisi vb. konularda araştırmaların yapıldığı ve sadece bu konu üzerinde 2002 yılından itibaren araştırmaların yayınlandığı dijital bir derginin olduğu görülmektedir (surveillance-and-society.org, 2015).

Bu durumda MOBESE kameralarının suç oranlarının azalmasına katkı sağladığı hususunun tartışmalı ve bilimsel olarak yeterli düzeyde ispatlanmamış ve araştırılmamış olmaktadır. Ayrıca suç işlemeye meyilli kişilerin kayıt yapılmayan cadde ve sokaklara yöneldiği düşünülmektedir. Dolayısıyla suçun önlenmesinden çok kayıt yapılan alanı daha güvenli kıldığı, asayiş suçlarının işlenmesinde ülke çapında önemli düşüşleri sağladığı noktasında güvenlik çalışanları, toplum ve siyasilerde fikir birliği ve kabulleniş bulunmaktadır (Eryılmaz, 2009: 95-96; Günaydın, 2014: 189). Bu durumda yetkili makamların MOBESE’nin suçları azalttığı ve caydırdığı şeklindeki açıklamalarını kısmen doğru olsa da bilimsel açıdan doğru kabul etmek inandırıcı olmayacaktır.

EGM, 2009-2013 yılları arasında belirlediği stratejik planda, asayiş, kaçakçılık, terörle mücadele ve ilgili birimlerinde çalışan personellere MOBESE çalışma grubu kurarak gerektiğinde üniversitelerle işbirliği içerisinde bilimsel çalışmalar yapmayı

¹¹ Yapılan bir tez araştırmasında; YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde, MOBESE konulu bir (1) adet, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi’nde tüm veritabanlarında yapılan aramalarda MOBESE konulu iki (2) adet makalenin olduğu, emniyet teşkilatı özelinde MOBESE konusunda herhangi bir bilimsel çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir (Günaydın, 2014: 1-2). EGM’nin MOBESE’nin suç önleme, azaltma ve suç korkusuna etkisinin neler olduğuna yönelik bir çalışma yapıp yapmadığına dair bir kaynağa ve eğer varsa açık kaynaklarda rastlanılmamıştır.

amaçladığı görülmektedir (EGM, 2009: 60). Yıldız ve Erkul’da (2015: 4); MOBESE’nin performans kriterlerinin tespitinin önemine vurgu yaparak, sistem ve öncesine ait suç istatistiklerinin karşılaştırılmasını, suçlularla ve güvenlik birimleriyle görüşmeler yapılmasını, vatandaşın sistemle ilgili algısını ölçen anket ve mülakatların düzenlenmesini, projeden elde edilen mali faydanın tespit edilmesini tavsiye etmektedir.

MOBESE’nin faydalarının bilimsel yönden tespitine yönelik trafikte elektronik denetleme sistemleri olarak bilinen TEDES’lerin, trafiğin denetiminde kullanımı sonucu elde edilen faydayı ölçen bilimsel tekniklerden yararlanılarak gerçekleştirilen araştırmalar ve sonuçları dikkati çekmektedir (Örnek ve diğerleri, 2016; Çelik ve diğerleri, 2016, Sönmez, 2012). Aynı tür araştırma ve çalışmaların MOBESE’nin suçu önleme, suç korkusunu azaltma vb. alanlarda sağladığı faydaları belirlemek amacıyla yapılması, sistemin etkin kullanımının devamı, yeni politikaların belirlenmesi, kolluk kuvvetlerine yön göstermesi açısından yararlı olacaktır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

MOBESE güvenlik sisteminin alt yapıları 2001 yılında kurulmaya başlanmıştır. Günümüze kadar yeni teknolojiler kullanılarak geliştirilmiş ve bir gözetleme sistemi olarak kendini kabul ettirmiştir. Ancak sistemin hukuki alt yapısının bulunmaması ise eleştirilmektedir. Bu eksiklik aslında çoğu Avrupa ülkelerinde, bu tür sistemlerin kurulması aşamasında kendini hissettirmiştir. Ancak Avrupa ülkelerinde MOBESE türü araçlardan elde edilen verilerin kişisel verilerle doğrudan ilgili olduğu kabul edilmekte ve hassas bir konu olarak görülmektedir. Zamanla bazı ülkeler idari kararlarla bazıları da kanunlarla kameralı gözetleme sistemlerinin kurulması ve kullanılması konusunda düzenlemeler yapmışlardır (Lim, 2010: 80-93).

Türkiye’de yasal eksikliğin çok güçlü şekilde gündeme gelmemesinin nedeni bu sisteme olan ihtiyacın toplumda kabul edilebilir bir hale dönüşmüş/dönüştürülmüş olması kabul edilmektedir (Günaydın, 2014: 107-115). Ayrıca kişisel verilerin korunmasına yönelik bir kanunun olmaması bir diğer neden olarak görülebilir. Ancak sistemin gücü ve elde edilen verilerin büyüklüğü düşünüldüğünde hem gözetleyenler hem de gözetlenenler açısından sınırlayıcı hukuki metinlere ihtiyaç vardır. Kayıtların depolanma süreleri, ne şekilde saklanacağı, ne şekilde imha edileceği, nasıl ve kimler tarafından denetleneceği, görüntü ve verilerin hangi kurumlara nasıl ve kimlerin izniyle verileceği, kameraların nerelere

yerleştirileceği, hangi şartlarda kaldırılacağı gibi konuların hazırlanacak mevzuatta yer alması gerekmektedir. Kişisel verilerin korunmasına yönelik kanunun çıkması halinde MOBESE'ye yönelik bir düzenlemenin oluşması beklenebilir.

MOBESE'nin hükümet politikası olarak gelişme gösterdiği, yerel yönetimlerin katkısının önemli ölçüde gerçekleştiği, hatta köylere bile kurulmasının düşünüldüğü görülmektedir (google.com, 2016). Bu gelişme MOBESE'nin toplum nezdinde geniş bir kabul gördüğünü göstermektedir. Bu gerçekler, MOBESE'nin faydaları yanında bazı sakıncalarının olabileceği ihtimalini gözardı etmemelidir. Bu olumsuz ihtimalleri en aza indirme görevi bizzat sistemi kullanan kurumlara düşmektedir. EGM'nin kendi iç çalışmaları ve disiplin düzenlemeleriyle, özellikle verilerin fiziki korunması açısından gerekli tedbirleri almaya çalıştığı görülmektedir.

Emniyet teşkilatının güvenliği sağlamak amacıyla gözetim araçlarını kullanmasının kaçınılmaz olduğu, siyasiler ve toplumdaki bu araçların kullanımının toplumsal güvenliğin sağlanması açısından artarak kullanılması yönünde baskıların olabileceği ifade edilmektedir. Ancak bu dönüşümün polis için bazı sakıncalara neden olabileceği ve polisin bu baskının etkisiyle; kurumda güvenlik algısında paranoyaklığın oluşması, suçu önleme hedefli olarak düşünce polisliğine evrilebilme ihtimalinin olması, gözetleyen polisleri kontrol etmek için de gözetim programlarının kullanılması, toplanan verilerin güvenliğinin sağlanamaması ve bunun neticesinde ortaya çıkabilecek tehditler ve kayıpların oluşabilme ihtimali ve gözetleme araçlarının yoğun kullanılması nedeniyle polis teşkilatında etik değerlerin oluşturulması ihtiyacı ve sorununun ortaya çıkması gibi doğabilecek zararlardan kendisini koruması gerektiği ifade edilmektedir (Günaydın, 2014: 194-204).

Dolayısıyla MOBESE türü gözetleme araçları zamanla polis için birer tehlike unsuru haline gelebilmektedir. Polisin kendisini bu tehlikelerden korumasının en önemli yolu da, sıradan insanlardan farklı olarak gözetleme araçlarını büyük bir rahatlık ve serbestlikle elde etme ve kullanma, yine bu imkanlar ölçüsünde toplumun herhangi bir bireyinin işleyebileceğinden çok daha fazla ve farklı sapma davranış gösterebilme imkanına sahip olmalarından dolayı, bu tür bir sistemin işleyişinin şeffaf, kamuoyunun beklentileri dahilinde meşru ve hukuk sınırları içerisinde işletilmesi, personelin görevini etik sınırlar çerçevesinde yapabilmesi olarak gözükmektedir (Cerrah, 2002: 142-146). Ancak yasal yapının yeterince oluşmaması etik

boyutunun da dikkate alınmadığı/alınmadığı izleniminin doğmasına neden olabilecektir.

Resmi kaynaklarda; MOBESE’nin amaçları, bütçeden aktarılan kaynaklar, il ve ilçelerde kurulumuyla ilgili gelişmeler kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Türkiye genelinde kaç adet kamera kurulu olduğuna, MOBESE’nin hangi suçları ne oranda önlediği veya azalttığına yönelik herhangi resmi açıklama, araştırma varsa dahi görülmemektedir. Dolayısıyla EGM’nin MOBESE konusunda yeterince şeffaf olmadığı, suçu önleme konusunda belirlenen politik amaçlar ulaşıp ulaşılmadığı hususunun belirsiz olduğu söylenebilir. MOBESE’nin sağladığı katkıların neler olduğu somut verilerle desteklenmeli, suçu önleme konusundaki caydırıcılığı araştırılmalı ve kamuoyuna açıklanmalıdır.

Bunun yolu da MOBESE konusunda hem alan araştırmalarının hem de EGM’nin kendi özelinde yeterli çalışmaların yapılmasıdır. Bu tür araştırmaların yoksunluğu MOBESE’nin suçu önlemede ne derecede etkin kullanıldığının tespitini zorlaştırmaktadır. Bu sonuç MOBESE’nin suçu önlemede öncelikli olarak kullanılmasından ziyade, suçun aydınlatılmasındaki etkisi ve başarısının -bu başarının ölçülmesi daha kolay gözükmektedir- öncelikli olarak dikkate alınmasına ve bu yönde kullanılmasına neden olabilmektedir. Çünkü terör, cinayet veya kamuoyunun oldukça dikkatini çeken önemli suçlar MOBESE’lerin önünde işlenmekte ancak önleyici etkisi görülmemektedir. Ancak olaylar sonrası MOBESE görüntüleri medyada yer almakta, böylece sistemin etkisi ve kabul görme oranı önleyici anlamdaki etkisi ve caydırıcılığı dikkate alınmadan/gündeme gelmeden toplumda kabul görme oranı artmaktadır. Sadece suçun aydınlatılmasına yönelik bir amaca doğru MOBESE’nin kullanılması; oldukça yekün tutan sistem açısından kabul edilebilir bir politika olmamalıdır.

Şu ana kadar MOBESE konusunda bir şeffaflığın olmadığı gibi gizemliliğin varlığından bile bahsedilebilir. Örneğin araştırmacı BEK çerçevesinde, EGM’den istemiş olduğu hukuk müşavirliğinin görüşlerinin verilmemesi, bütün araştırmalara rağmen açık kaynaklarda görüşlerin yer almaması bu varsayımı kısmen doğrulamaktadır. Avrupa Birliği bünyesinde faaliyet gösteren ve bağımsız bir yönetim birimi olan European Data Protection Supervisor (EDTS), 2010 ve 2011 yıllarında iki adet önemli uygulama kılavuzu yayınlayarak MOBESE kameralarının kullanımı konusunda hem güvenlik ihtiyacına karşılık verecek hem de özgürlük ve mahremiyete müdahale etmeyecek kurallar getirmek suretiyle özel

bir önem vermekte (secure.edps.europa.eu, 2015a; 2015b;), Avrupa ülkelerine; sistemin temel işleyişi, amacı, maliyeti, suçu önleme oranları, vatandaşların hangi bilgileri isteme haklarının olduğunun açıklanması, görüntülerin zamanı geldiğinde silinmesini isteme haklarının olduğunun hatırlatılması gibi önemli kuralların çoğu ülkede kamuoyuna açıklanması şeffaflık gereği istenmekte (Gautier, 2010: 132-135), hatta kameraların nerelerde kurulu olduğu internet üzerinden yayınlanmakta iken (news.bbc.co.uk, 2016) bu gizemi anlamak oldukça zor olmaktadır. Hattı zatında Türkiye genelinde kaç adet kamera olduğuna dair bir açıklamaya rastlanılmamıştır. Ancak İstanbul ilinden yola çıkarak ve tüm iller göz önünde bulundurulduğunda tahmini olarak 55.000 veya 60.000 civarı olduğu söylenebilir.

Ayrıca polisin MOBESE sistemlerinin tüm alanlarındaki tekel konumu tekrardan gözden geçirilmeli, diğer sivil kurumların; karar alma ve işletme, verilen depolanması, silinmesi ve işletilmesi, kameraların yerleştirilme yerlerinin belirlenmesi süreçlerine katılımı sağlanmalıdır. Diğer kurumların teknik ve bütçe yönünden katkıları gözükmemektedir. Ancak sistemin işletilmesi, verilerin değerlendirilmesi, suçla mücadele etkinliğinin ölçülmesi, kamera kurulacak yerlerin tespiti gibi önem arzeden konularda; üniversiteler, belediyeler, odalar, sivil toplum kuruluşlarının belli başlılarının karar mekanizmalarına dahil edilmesi, sistemin işleyişinin toplum temsilcilerine açıklanması gerekir. Böylece MOBESE ve elde edilen görüntülerin yasal ve etik kullanımı konusunda, kamuoyundaki muhtemel şüphelerin azaltılmasına katkı sağlanabilecek, öneri ve isteklerin gelmesi sağlanacak, amacı dışında kullanılmadığına ve polisin sistemi hukuk, etik ve meşruiyet sınırları çerçevesinde kullandığına dair güven artabilecek, özel hayata ve mahremiyete yönelik kullanılmadığına yönelik inancın artması sağlanabilecektir.

MOBESE kameralarında, ses kaydetme ve yüz tanıma sistemi özelliği olan kameraların kullanılmadığı görülmektedir. Şüphesiz bu değişime toplumdan gelebilecek muhtemel tepkiler nedeniyle hazır olmadığı söylenebilir. Böyle bir durumda tüm bireylerin biyometrik resimlerinin veri olarak elde edilmesi, saklanması, duyguların yüze ve hareketlere yansımalarının analiz edilmesi söz konusu olacaktır. Ancak gelecekte, suç oranlarının artması, büyük ölçekte olayların olması bu tür özellikleri olan kameraların kullanılması konusunda beklentileri arttırabilir. Ancak Çapar'ın (2008: 198) dediği gibi MOBESE tek başına sihirli bir değnek değildir. Bu nedenle sadece

MOBESE kameralarının sayısının ve niteliğinin artırılmasıyla suçla mücadele edilmeye çalışılması, gözetim araçlarının yaygınlaştırılmaya çalışılması, toplumun ve bireylerin MOBESE olmadan suçların önlenemeyeceği şeklinde bir algı içerisinde kendilerini bulması, sağlıklı bir topluma işaret etmeyeceği gibi, kabul edilebilir güvenlik politikası olarak görülmemelidir. Bu aynı zamanda poliste kurumsal tembelliğe, hem önleyici hem de suçu aydınlatıcı yeteneğinin aşınmasına neden olabilecektir. Polis bunca zamandır suçu önlemek ve suçu aydınlatmak için nasıl ve ne şekilde hareket ediyorsa, bu teknikleri MOBESE’yle entegre şekilde geliştirip, vatandaşın yoğun desteğini almaya çalışarak, yöntemlerini geliştirmesi; uygun, hukuki, meşru bir güvenlik politikası olacaktır.

KAYNAKLAR

AK, Hasret, “Büyük Birader ve Gözetim Devleti”, <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikiml erIV/167.pdf>, (20.06.2015).

ALA, Efkan, “İçişleri Bakanı Efkan Ala’nın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda Yaptığı Konuşma”, <https://www.icisleri.gov.tr>, (25.12.2015).

BAUMAN, Zygmunt (1996), *Yasa Koyucular ve Yorumcular*, Metis Yayınları: İstanbul.

news.bbc.co.uk, “Surveillance Map Of The UK”, http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/whos_watching_you/8011_103.stm, (22.02.2016).

bilgiedinme (2015), 29.11.2015 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna 09.12.2015 Tarihinde Verilen Cevap, istanbulbilgiislem@egm.gov.tr.

CERRAH, İbrahim (2002), “Bilişim Teknolojileri Ve Etik: Bilişim Teknolojilerinin Güvenlik Hizmetlerinde Kullanımının Etik Boyutu Ve Sosyal Sonuçları”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 4, 1-2, ss: 137-155.

ÇAPAR, Selim (2008), “MOBESE Kameraları Sihirli Değnek midir? Değerlendirme Araştırması Bağlamında İngiltere ile Türkiye’deki MOBESE Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Türk İdare Dergisi*, 458, ss: 185-201.

ÇAPAR, Selim (2010), “Kamerallı Gözetlemede Toplum Destekli Yaklaşım”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, 142, ss: 88-93.

ÇELİK, O.N.; LORASOKKAY, M.A., ÖZEK, T.; ÇEVİK, İ. ve Z. BİÇER, “Akıllı Hız Kontrol Sistemleri Ve Konya Örneği”, <http://www.konya.pol.tr/Documents/tedes/>, (06.01.2016).

ÇEVİK, Hasan Hüseyin ve Orhan FİLİZ (2008), "Polis Teşkilatında Bilgi Yönetimi", *Türk İdare Dergisi*, 458, ss: 165-184.

ÇOBAN, Erin (2005), "Ülkemizin Yeni Bilgi Ve Güvenlik Konsepti: MOBESE", *Polis Dergisi*, 45, ss: 21-27.

DOLGUN, Uğur, "Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna", <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>, (01.06.2015).

EGM (2008), *2008 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2009), *Stratejik Plan: 2009-2013*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara

EGM (2010), *2010 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2011), *2011 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2012), *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2013), *2013 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2015), *2014 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

EGM (2016), *Hukuki Görüşler-V*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara
egm.gov.tr,

<http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/DaireBaskanliklari.aspx>,
(09.01.2016).

ERALP, Özgür (2006), "Şu MOBESE Dedikleri", *Ankara Barosu Bilişim ve Hukuk Dergisi*, 1, ss: 40-41.

ERBAY, Ahmet ve Aydın DAVARCI (2011), "Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri'nin (Elektronik Denetim Sistemleri, MOBESE) Sürücüler Üzerindeki Caydırıcı Etkisi", *Transist 2011 2. Toplu Ulaşım Haftası IV. Ulaşım Sempozyumu ve Sergisi Bildiri Kitabı*, 01-02 Aralık 2011, ss: 63-71, İstanbul.

ERYILMAZ, Bedri Mesut (2009), *İnsan Hakları Prensipleri Işığında Kolluk Uygulamalarının Denetimi*, İçişleri Bakanlığı, Genel Yayın: 655, Ankara.

ERYILMAZ, Bedri Mesut (2012), *Telekomünikasyon Yolu İle Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Diğer İstihbarat Faaliyetleri Ve MOBESE Kameralarının Kullanımı*, İçişleri Bakanlığı, Genel Yayın: 712, Ankara.

GAUTIER, Charles (2010), “I Call Upon All Elected Representatives To Examine And Sign The Charter For A Democratic Use Of Video Surveillance”, *Citizens, Cities and Video Surveillance: Towards a Democratic And Responsible Use Of CCTV*, pp: 99-151, Montreuil.

GRAS, Marianne L. (2004), “The Legal Regulation of CCTV in Europe”, *Surveillance & Society*, 2, 2/3, pp: 216-229, <http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>, (08.011.2015).

google.com, “MOBESE, Kurulum, Köy, Zarar, Gösteri Konulu Arama”, www.google.com, (03.03.2016).

GOOLD, Benhamin J., “Public Area Surveillance And Police Work: The Impact Of CCTV On Police Behaviour And Autonomy”, *Surveillance & Society*, 1(2), pp:191-203, <http://www.surveillance-and-society.org/>, (08.11.2015).

GOOLD, Benjamin J. (2010), “CCTV and Human Rights”, *Citizens, Cities and Video Surveillance: Towards a Democratic And Responsible Use Of CCTV*, pp: 27-36, Montreuil.

guvenlikdanismanlik.com, “KYGS MOBESE Kamera İzleme Sistemleri”, <http://www.guvenlikdanismanlik.com/kygs-mobese.htm>, (08.011.2015).

GÜNAYDIN, Özgür (2014), *Türkiye’de Emniyet Teşkilatı’nda Teknolojik Yeniden Yapılanma: Denetim Ve Gözetimin Değişen Doğası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

KARAKEHYA, Hakan (2009), “Gözetim Ve Suçla Mücadele: Gözetimin Tarihi Gelişimi İle Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58, 2, ss: 319-357.

KOYUN, Ali ve Abdullah Sefa ÖZTÜRK, “Toplumsal Kontrol Ve Gözetim Araçlarından Olan MOBESE Teknolojisinin İşlevselliği Konusunda Halkın Bilinç Düzeyi: Eskişehir İli Örneği”, <http://mebk12.meb.gov.tr/>, (01.06.2015).

LIM, Laurent (2010), “The Legislative Framework Of Video Surveillance İn Europe”, *Citizens, Cities and Video Surveillance: Towards a Democratic And Responsible Use Of CCTV*, pp: 80-95, Montreuil.

istanbulbilgiislem (2015), 29.11.2015 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna 07.12.2015 Tarihinde Verilen Cevap, istanbulbilgiislem@egm.gov.tr.

istanbulbilgiislem (2016), 15.01.2016 Tarihli Bilgi Edinme Başvurusuna 22.01.2016 Tarihinde Verilen Cevap, istanbulbilgiislem@egm.gov.tr.

MARX, Gary, "What's New About the 'New Surveillance' Classifying for Change and Continuity", *Surveillance & Society*, 1, 1, pp: 9-29, www.surveillance-and-society.org, (08.11.2015).

ÖRNEK, Mustafa Nevzat; LORASOKKAY, Mehmet Ali; ÇEVİK, İbrahim ve Tolga ÖZEK, "Trafikte Kullanılan Bazı Elektronik Denetleme Sistemleri Ve Koridor Hız Tespit Sistemi (TEDES) Uygulamasında Konya Örneği", http://www.gusam.org/tr/wp-content/uploads/2013/08/2013_bildiri.pdf, (08.02.2016).

ÖZAY, Batuhan, "Yeni Kent Yönetimi Yaklaşımı ve Çözümler: Örnek Proje, İzmir Kent Güvenlik Yönetimi", http://www.emo.org.tr/ekler/9aa8e2608db2a72_ek.pdf, (08.05.2015).

secure.edps.europa.eu, "The EDPS Video-Surveillance Guidelines", <https://secure.edps.europa.eu/>, (25.12.2015a).

secure.edps.europa.eu, "Follow-up Report to the 2010 EDPS Video-Surveillance Guidelines", <https://secure.edps.europa.eu/>, (25.12.2015b).

sektorlernerdurumda.blogspot.com, "Elektronik Güvenlik Sistemleri Sektörü", <http://sektorlernerdurumda.blogspot.com.tr/2013/03/elektronik-guvenlik-sistemleri-sektoru.html>, (29.02.2016).

SÖNMEZ, Abdulkerim (2012), "Trafikte Kameralı Otomatik Denetime Sürücü Tepkileri: Bursa Örneği", *3. Karayolu Trafik Güvenliği Sempozyumu Ve Sergisi Bildiriler Kitabı-2*, EGM Trafik Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, ss:174-189.

SQUİRES, Peter (2010), "Evaluating CCTV: Lessons from a Surveillance Culture", *Citizens, Cities And Video Surveillance: Towards A Democratic And Responsible Use Of CCTV*, pp: 27-36, Montreuil.

SUCU, İpek (2011), "Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri Ve Ötekiler", *Atatürk İletişim Dergisi*, 2, ss: 125-140.

surveillance-and-society.org, <http://www.surveillance-and-society.org/>, (08.11.2015).

TATAROĞLU, Muhittin (2009), "Devlet'te Kullanılan Gözetim Ve Kayıt Teknolojilerinin Mahremiyet Üzerinde Etkileri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009-1, 18, ss: 95-120.

tbmm.gov, "Haberleşme Özgürlüğüne Ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti Ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması

Komisyonu Raporu”,
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>,
(12.08.2015).

tbmm.gov, “ Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı”,
<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0541.pdf>, (04.03.2016).

TOKTAŞ, Selma Arslantaş; BİNARK, Mutlu; Dikmen, ERGİN Şafak; FİDANER, Işık Barış; KÜZECİ, Elif ve Alkım ÖZAYGEN (2012), *Türkiye’de Dijital Gözetim T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, İstanbul.

TÖPLER, Eric (2010), “Urban Video Surveillance in Europe: A Political Choice?”, *Citizens, Cities And Video Surveillance: Towards A Democratic And Responsible Use Of Cctv*, pp: 65-79, Montreuil.

TÜMURTÜRKAN, Meral (2010), “Gündelik Hayatın Gözetimi: “Panoptikan Toplumu”, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3, 2, ss: 1-19.

YILDIZ, Mete ve R. Erdem ERKUL, “Elektronik Göz Ve Türkiye’de Kameralı Hayat”, <http://inet-tr.org.tr/inetconf11/bildiri/97.pdf>, (15.08.2015).

